

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

ЯКОВЕНКО Юлія Русланівна

УДК 330.162

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ НА
ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

спеціальність 051 Економіка

освітньо-професійна програма
«Економіка та управління підприємством»

АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи магістра

Краматорськ – Тернопіль, 2023 р.

Кваліфікаційною роботою магістра є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економіки підприємства Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ – Тернопіль).

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент,
Тетяна ГІТІС,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ – Тернопіль), доцент кафедри
економіки підприємства.

Рецензент:

канд. екон. наук, доцент, доцент каф. менеджменту **Вікторія ШАШКО**,
Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ – Тернопіль).

Захист роботи відбудеться *26 грудня 2023 року о 10-00* на засіданні
екзаменаційної комісії з атестації в дистанційному режимі з використанням
сервісу Google Meet

Секретар екзаменаційної комісії з атестації
кандидат технічних наук, доцент

Сергій КАСЬЯНЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. В останні роки все більш популярними стають ідеї соціальної відповідальності, а також питання інтеграції її принципів у діяльність бізнес-структур. Причиною такої підвищеної уваги є дві зустрічні тенденції: з одного боку, бізнес постійно прагне до підвищення ефективності функціонування, а, з іншого – у сучасного суспільства зростає запит на соціальну відповідальність бізнесу. Загострення соціальних, економічних та екологічних проблем лише підкріплюють зазначені тенденції. В умовах нестачі бюджетного фінансування для підтримки соціальних зобов'язань уряди багатьох країн активно сприяють залученню бізнесу до вирішення актуальних соціальних завдань. Впровадженню практик соціальної відповідальності бізнесу приділяється значна увага і в Україні, а в умовах війни це питання набуває особливої значущості.

Теоретико-методологічні й практичні аспекти соціальної відповідальності бізнесу висвітлено у працях таких українських науковців та дослідників як: Т. Г. Белова, О. В. Будько, Є. П. Бурий, А. О. Глебова, О. А. Грішнова, О. Ю. Гусєва, М. М. Деліні, О. В. Длугопольський, Г. В. Євтушенко, Є. В. Коваленко, Н. І. Козьмук, А. М. Колот, К. В. Комарова, Н. Л. Кусик, О. В. Попадюк, О. В. Руденко, С. Е. Сардак, Ж. К. Сіднева, В. Ю. Халіна, О. А. Харун.

Незважаючи на досить вагомий кількість наукових праць, які присвячено соціальної відповідальності бізнесу, процес її розвитку в Україні не є сталим. У зв'язку з цим існує об'єктивна необхідність удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу українськими підприємствами

Мета і завдання дослідження. *Метою кваліфікаційної роботи магістра є узагальнення теоретико-методичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах.*

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких *завдань*:

- розглянути зміст поняття «соціальна відповідальність бізнесу», її основні види та напрями реалізації;
- охарактеризувати особливості процесу формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу;
- проаналізувати динаміку показників, які характеризують рівень розвитку окремих складових соціальної відповідальності бізнесу в Україні загалом та за окремими видами економічної діяльності; оцінити стан та особливості прояву соціальної відповідальності бізнесу в умовах війни;
- визначити основні напрями впровадження політики соціальної відповідальності бізнесу в Україні;
- надати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах;

– запропонувати методичний підхід щодо комплексного оцінювання рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин на галузевому рівні.

Об'єкт дослідження – процес формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу.

Предмет дослідження – теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і розв'язання завдань застосовано наступні методи наукового дослідження: *аналізу, синтезу і формалізації* (при узагальненні теоретичних підходів до визначення сутності поняття «соціальна відповідальність бізнесу», основних видів та напрямів реалізації соціальної відповідальності бізнесу; ідентифікації процесів формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу; для визначення основних напрямів впровадження політики соціальної відповідальності бізнесу в Україні); *економіко-статистичний* (для оцінювання та аналізу рівня розвитку окремих складових соціальної відповідальності бізнесу в Україні); *системно-структурний* (при формуванні механізму впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності підприємства); *таксономічного аналізу* (для комплексного оцінювання рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин); *табличний та графічний* (для наочного відображення результатів дослідження у таблицях, графіках, діаграмах, схемах); *абстрактно-логічний* (при формулюванні теоретичних узагальнень та висновків).

Інформаційну базу забезпечують наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, фахова література та нормативно-правові документи з предмету дослідження; статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України; результати соціологічних досліджень; Інтернет-ресурси, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні існуючих теоретико-методологічних основ щодо формування ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах.

Основні положення, які відображають новизну дослідження, полягають у наступному:

удосконалено:

методичний підхід до формування механізму впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності підприємства, який розглядається як процес обґрунтування стратегії соціальної відповідальності та забезпечення її реалізації в економічному (шляхом цілеспрямованого фінансування) та організаційному (завдяки створенню спеціального структурного підрозділу з впровадження стратегії соціальної відповідальності) аспектах;

набуло подальшого розвитку:

визначення соціальної відповідальності бізнесу, як соціальної відповідальності суб'єкту господарювання, що є системою економічних,

соціальних, екологічних заходів, а також етичних норм і цінностей суб'єкту господарювання, які в сукупності забезпечують суспільну корисність його діяльності, реалізуються на постійній основі з метою узгодження та/або задоволення інтересів усіх груп зацікавлених сторін (власний персонал, акціонери, споживачі, ділові партнери, органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, населення, світова спільнота) та забезпечення ефективного функціонування самого суб'єкту господарювання;

обґрунтування найважливіших напрямів впровадження в Україні політики соціальної відповідальності бізнесу: на державному рівні (удосконалення нормативно-правової бази з питань соціальної відповідальності бізнесу; організаційно-методична та економічна підтримка бізнесу, який впроваджує політику соціальної відповідальності; формування у підприємців і суспільства розуміння важливості поширення напрямів соціальної відповідальності бізнесу) та на рівні суб'єктів господарювання (орієнтація на впровадження міжнародного досвіду та найкращих практик з соціальної відповідальності бізнесу; забезпечення максимальної відкритості та прозорості власної діяльності; формування стратегій соціальної відповідальності з урахуванням інтересів усіх стейкхолдерів та наявного ресурсного забезпечення щодо її реалізації; оцінювання та моніторинг показників соціальної відповідальності);

методичний підхід до комплексного оцінюванні рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин на галузевому рівні, який дозволяє ідентифікувати рівень розвитку та виявити основні тенденції щодо його змінення, групувати види економічної діяльності за рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота магістру є самостійно виконаною працею, в якій наведено авторські положення, висновки і рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах.

Публікації. Основні положення та результати роботи відображено у публікації у науковому виданні, що включено до переліку фахових видань України. Загальний обсяг публікацій складає 1,1 ум.-друк. арк., з яких особисто авторові належить 0,3 ум.-друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку літературних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки основного тексту. Робота містить 30 таблиць та 16 рисунків, перелік літературних джерел (36 бібліографічних джерел), 4 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Концептуальні основи соціальної відповідальності бізнесу» розглянуто зміст поняття «соціальна відповідальність бізнесу», її види та напрями реалізації, сформульовано узагальнене визначення соціальної відповідальності суб'єкта господарювання; досліджено особливості процесу формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу, встановлено

значимість державної політики регулювання та просування соціальної відповідальності для забезпечення цього процесу.

На даний час не існує єдиного загальноприйнятого трактування терміну «соціальна відповідальність бізнесу». Здебільшого це поняття ототожнюють з корпоративною соціальною відповідальністю та розглядають як: відповідальність компанії за корисний вплив її діяльності на усіх з ким вона взаємодіє, а також перед суспільством в цілому.

Внутрішня соціальна відповідальність бізнесу виявляється у соціально-трудовах відношеннях з власним персоналом, а зовнішня – у відношеннях з іншими зацікавленими сторонами (споживачі, ділові партнери, місцеві та державні органи влади, населення та ін.) Компанія може вважатися соціально відповідальною лише тоді, коли вона одночасно реалізує внутрішні та зовнішні напрями соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність має забезпечувати усіма суб'єктами господарювання (підприємствами, організаціями та установами) незалежно від форми власності, а не тільки комерційними бізнес-структурами.

Узагальнено соціальну відповідальність суб'єкта господарювання можна визначити як систему економічних, соціальних, екологічних заходів, а також етичних норм і цінностей суб'єкту господарювання, які в сукупності забезпечують суспільну корисність його діяльності, реалізуються на постійній основі з метою узгодження та/або задоволення інтересів усіх груп зацікавлених сторін (власний персонал, акціонери, споживачі, ділові партнери, органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, населення, світова спільнота) та забезпечення ефективного функціонування самого суб'єкту господарювання.

Процес формування та розвитку соціальної відповідальності суб'єктів господарювання має багаторівневий характер. Початковий (або базовий) рівень передбачає виконання суб'єктом господарювання соціально відповідальних дій, які формалізовані та закріплені на законодавчому рівні, тобто соціальна відповідальність має обов'язковий характер. Найвищий рівень розвитку соціальної відповідальності – це активні дії понад законодавчо встановлених норм та прийняття на себе додаткових, добровільних зобов'язань перед суспільством. Отже, рівень розвитку соціально відповідального суб'єкту господарювання залежить від кількості добровільно взятих ним зобов'язань. Спираючись на позитивний досвід європейських країн, вирішальну роль у забезпеченні такого розвитку відіграє державна політика регулювання та просування соціальної відповідальності бізнесу, яка повинна спрямовуватись не тільки на встановлення обов'язкових (закріплені на законодавчому рівні) вимог щодо впровадження соціальної відповідальності, але й на створення сприятливих умов для її розвитку на добровільних засадах.

У другому розділі «Аналіз рівня розвитку окремих складових соціальної відповідальності бізнесу в Україні» проаналізовано динаміку показників, які характеризують рівень розвитку окремих складових соціальної відповідальності бізнесу в Україні загалом та за окремими видами економічної діяльності; оцінено стан та особливості прояву соціальної відповідальності бізнесу в умовах війни;

виявлено позитивні та негативні тенденції у розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні.

Аналіз показників, які характеризують окремі напрями та складові соціальної відповідальності бізнесу в Україні, дозволив виявити основні позитивні тенденції щодо розвитку соціальної відповідальності у період з 2015 року по 2021 рік:

- у сфері оплати праці: підвищення загального рівня заробітної плати та скорочення гендерної нерівності в оплаті праці;
- у сфері умов та охорони праці: досить суттєве скорочення кількості потерпілих від нещасних випадків у добувної та переробної промисловості;
- у сфері забезпечення зайнятості населення: скорочення вимушеної неповної зайнятості;
- за екологічною складовою: зростання обсягів природоохоронних витрат.

Негативними тенденціями 2015-2021 рр., які свідчать про наявність суттєвих проблем у забезпеченні соціальної відповідальності бізнесу в Україні, є наступні:

- у сфері оплати праці: темпи зростання реальної заробітної плати значно менш, ніж номінальної; збільшення чисельності працівників, яким нараховують мінімальну заробітну плату; зростання заборгованості з виплати заробітної плати;
- у сфері умов та охорони праці: близько третини українських працівників зайняти на роботах зі шкідливими умовами праці; спостерігається зростання кількості потерпілих від нещасних випадків зі смертельним наслідком; під час пандемії коронавірусу виявилось, що найнебезпечнішими є умови праці у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги;
- у сфері забезпечення зайнятості населення: скорочення чисельності персоналу та робочих місць, посилення гендерної нерівності серед зайнятих;
- за екологічною складовою: збільшення обсягів утворених відходів, зменшення частки спалених та утилізованих відходів, низьке значення Індексу екологічної ефективності.

Узагальнюючи результати аналізу можна стверджувати, що впродовж 2015-2021 рр. стан соціальної відповідальності (екологічної та у сфері соціально-трудова відносин) значної частини українських підприємств, установ та організацій здебільшого був незадовільним. Спостерігалась тенденція щодо зменшення проявів соціальної відповідальності.

Війна спричинила істотний руйнівний вплив на перебіг усіх соціально-економічних процесів в Україні, що відобразилось на проявах соціальної діяльності бізнесу, по перш чергу, у соціально-трудова відносинах з власним персоналом. Досить значна частка українських суб'єктів господарювання в силу об'єктивних обставин втратила можливість як забезпечити гідний рівень оплати праці, так і зберегти чисельність працівників на довоєнному рівні.

Незважаючи на складнощі українські компанії все ж таки адаптуються до нових умов і, у тому числі, проявляючи соціальну відповідальність за наступними напрямками: вирішення питань безпеки, як для власного персоналу, так і для інших осіб, які цього потребують; підтримка економіки та армії (участь у благодійних проектах, що спрямовані на підтримку постраждалих від бойових дій, допомогу

збройним силам, відновлення зруйнованих об'єктів); розвиток корпоративного волонтерства.

У третьому розділі «Удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу в Україні» визначено основні напрями впровадження політики соціальної відповідальності бізнесу в Україні; сформовано механізм впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності підприємства, який розглядається як процес обґрунтування стратегії соціальної відповідальності та забезпечення її реалізації в економічному (шляхом цілеспрямованого фінансування) та організаційному (завдяки створенню спеціального структурного підрозділу з впровадження стратегії соціальної відповідальності) аспектах; запропоновано методичний підхід до комплексного оцінюванні рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин на галузевому рівні, який дозволяє ідентифікувати рівень розвитку та виявляти основні тенденції щодо його змінення, групувати види економічної діяльності за рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин.

Соціальна відповідальність бізнесу в Україні на даний час перебуває на етапі становлення.

Найважливішими напрямами впровадження в Україні політики соціальної відповідальності бізнесу мають бути:

- на державному рівні: удосконалення нормативно-правової бази з питань соціальної відповідальності бізнесу; організаційно-методична та економічна підтримка бізнесу, який впроваджує політику соціальної відповідальності; формування у підприємців і суспільства розуміння важливості поширення напрямів соціальної відповідальності бізнесу;

- на рівні суб'єктів господарювання: орієнтація на впровадження міжнародного досвіду та найкращих практик з соціальної відповідальності бізнесу; забезпечення максимальної відкритості та прозорості власної діяльності; формування стратегій соціальної відповідальності з урахуванням інтересів усіх стейкхолдерів та наявного ресурсного забезпечення щодо її реалізації; оцінювання та моніторинг показників соціальної відповідальності.

В умовах війни стратегія соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, які діють в Україні, повинна враховувати наступні очікування українського суспільства: щоб бізнес-структури підтримували Збройні Сили України та захисників, своїх співробітників, відновлювали роботу (якщо дозволяє ситуація) та підтримували соціально незахищені верстви населення (переселенців). Також важливо пов'язувати стратегію соціальної відповідальності з відновленням України на засадах сталого розвитку.

Систематичність та регулярність соціально відповідальних дій потребує певного механізму впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності (рис. 1).



Рисунок 1 – Механізм впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності підприємства (складено автором дослідження).

Механізм впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності доцільно розглядати як процес, що здійснюється за наступними етапами:

1. Визначення актуальних питань та вимог до соціальної відповідальності бізнесу:

- з'ясувати очікування усіх стейкхолдерів, що дозволить виявити найбільш значимі соціальні проблеми, які потребують вирішення;
- враховувати міжнародні норми та стандарти соціальної відповідальності бізнесу;
- розглянути позитивний досвід інших підприємств щодо впровадження соціальної відповідальності та з'ясувати можливості його запозичення.

На цьому етапі важливо оцінити рівень затребуваності щодо соціально відповідальних дій та сформулювати перелік можливих напрямів соціальної відповідальності.

2. Відбір ключових напрямів соціальної відповідальності за наступними критеріями:

- очікується позитивний ефект від реалізації (економічний або соціальний), який є важливим для підприємства;
- відповідає загальній стратегії суб'єкта господарювання;
- реалізація забезпечується наявними у підприємства матеріальними та нематеріальними ресурсами.

На цьому етапі визначається фактичний перелік ключових напрямів соціальної відповідальності, який буде покладено в основу стратегії соціальної відповідальності.

3. Формування стратегії соціальної відповідальності (формулювання цілей, ключових стратегій та ініціатив для досягнення кожної цілі, очікуваних результатів), її оприлюднення, громадське обговорення та ухвалення.

4. Фінансове забезпечення процесів реалізації стратегії соціальної відповідальності:

- визначення джерела та обсягів фінансування процесів реалізації стратегії соціальної відповідальності (наприклад, встановлення певної частки фонду споживання та накопичування підприємства);
- складання соціального бюджету – кошти, що виділяються на реалізацію стратегії соціальної відповідальності та розподіляються між соціально відповідальними програмами підприємства;
- фінансування додаткових заходів щодо впровадження соціальної відповідальності. Наприклад, оплата послуг зовнішніх консультантів та експертів з питань впровадження соціальної відповідальності; навчання персоналу (тренінги та курси з соціальної відповідальності).

5. Створення спеціального структурного підрозділу з впровадження стратегії соціальної відповідальності, який повинен забезпечувати розробку і прийняття управлінських рішень щодо окремих напрямків у сфері соціальної відповідальності та нести відповідальність за результати цих рішень.

Одним з найважливіших інструментів механізму впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціально відповідального ведення

бізнесу є система оцінювання, яка дозволяє забезпечити контроль за процесом, визначити його слабкі і сильні сторони та віднайти резерви для покращення.

Для отримання комплексної оцінки рівня розвитку соціальної відповідальності бізнесу доцільно скористатися методом таксономічного аналізу

Значення таксономічного показника та рейтингова оцінка рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин за видами економічної діяльності представлено у табл. 1.

Таблиця 1 – Значення таксономічного показника та рейтингова оцінка рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2015 рік		2021 рік	
	d_i	Рейтингова оцінка	d_i	Рейтингова оцінка
1	2	3	4	5
Сільське, лісове та рибне господарство	0,40721	9	0,262082	9
Промисловість	0,210143	15	0,056459	16
Будівництво	0,170839	16	0,250124	12
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,495536	4	0,406582	3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,249094	12	0,180388	15
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,495044	5	0,345846	7
Інформація та телекомунікації	0,560982	1	0,408496	2
Фінансова та страхова діяльність	0,25559	11	0,31709	8
Операції з нерухомим майном	0,496965	3	0,359826	5
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,451692	8	0,19078	14
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,39573	10	0,356975	6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,456389	7	0,378514	4
Освіта	0,526297	2	0,409043	1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,492531	6	0,258308	10
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,238018	14	0,2134	13
Надання інших видів послуг	0,244887	13	0,25231	11

Групування видів економічної діяльності за рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин представлено у табл. 2.

Таблиця 2 – Групування видів економічної діяльності за рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин

Рівень розвитку	2015 рік	2021 рік
Найвищий ($d_i^* = 1,00 - 0,80$)	-	-
Високий ($d_i^* = 0,799 - 0,60$)	-	-
Середній ($d_i^* = 0,599 - 0,4$)	Інформація та телекомунікації Освіта Операції з нерухомим майном Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів Тимчасове розміщування й організація харчування Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування Професійна, наукова та технічна діяльність Сільське, лісове та рибне господарство	Освіта Інформація та телекомунікації Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
Низький ($d_i^* = 0,399 - 0,2$)	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування Фінансова та страхова діяльність Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність Надання інших видів послуг Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок Промисловість	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування Операції з нерухомим майном Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування Тимчасове розміщування й організація харчування Фінансова та страхова діяльність Сільське, лісове та рибне господарство Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги Надання інших видів послуг Будівництво Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
Найнижчий ($d_i^* = 0,199 - 0,0001$)	Будівництво	Професійна, наукова та технічна діяльність Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність Промисловість

Результати проведеного таксономічного аналізу дозволяють:

1. Ідентифікувати види економічної діяльності України, у яких рівень розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин є найкращим (у 2015 році це була галузь «Інформація та телекомунікації», але у 2021 році ситуація змінилась і лідируючі позиції зайняла «Освіта»)

2. Ідентифікувати види економічної діяльності України, у яких рівень розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин є найгіршим (у 2015 році це була галузь «Будівництво», у 2021 році – «Промисловість»).

3. Ідентифікувати змінення стану: у 2021 році в порівнянні з 2015 роком спостерігається зниження таксономічного показника майже за усіма видами економічної діяльності (виключення складає «Фінансова та страхова діяльність» та «Будівництво»), що свідчить про наявність суттєвих проблем щодо забезпечення соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин. Отже, більшість суб'єктів господарювання в Україні по відношенню до найманих працівників не дотримуються принципів забезпечення гідної праці.

Особливе занепокоєння викликає зниження рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин у промисловості, оскільки саме ця галузь має вирішальне значення у забезпеченні сталого розвитку України.

В цілому в Україні немає жодного виду економічної діяльності з найвищим та високим рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин. У 2021 році в порівнянні з 2015 роком суттєво поширився перелік видів економічної діяльності, які мають низький та найнижчий рівень розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин.

Серед основних чинників, що є ознаками погіршення стану соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин та не дозволяють досягти високого рівня її розвитку, слід виділити наступні:

– зростання частки працівників, яким заробітну плату нараховано в межах мінімальної, більш ніж у два рази (спостерігається за усіма видами економічної діяльності);

– скорочення частки працівників-жінок (спостерігається у 10 з 16 видів економічної діяльності);

– гальмування темпів зростання заробітної плати (спостерігається 9 з 16 видів економічної діяльності) та посилення гендерної нерівності в оплаті праці (у 7 з 16 видів економічної діяльності).

Отже, результати таксономічного аналізу демонструють необхідність впровадження заходів (у тому числі і на державному рівні) щодо забезпечення гідного рівня заробітної плати, а також гендерної рівності в оплаті праці та зайнятості. Ігнорування проблем, які існують у сфері соціально-трудових відносин, може привести до відтоку трудових ресурсів та втрати трудового потенціалу, посилити соціальну напругу у суспільстві.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено обґрунтування заходів щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах.

В процесі виконання кваліфікаційної роботи вирішено наступні завдання:

1. Розглянуто існуючі підходи до трактування поняття «соціальна відповідальність бізнесу», її основні види та напрями реалізації, що дозволило сформулювати узагальнене визначення соціальної відповідальності суб'єкта господарювання, як системи економічних, соціальних, екологічних заходів, а також етичних норм і цінностей суб'єкту господарювання, які в сукупності забезпечують суспільну корисність його діяльності, реалізуються на постійній основі з метою узгодження та/або задоволення інтересів усіх груп зацікавлених сторін (власний персонал, акціонери, споживачі, ділові партнери, органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, населення, світова спільнота) та забезпечення ефективного функціонування самого суб'єкту господарювання.

2. Визначено, що рівень розвитку соціально відповідального бізнесу (понад законодавчо встановлених обов'язків) залежить від кількості добровільно взятих ним зобов'язань. Встановлено, спираючись на позитивний досвід європейських країн, що вирішальну роль у забезпеченні такого розвитку відіграє державна політика регулювання та просування соціальної відповідальності бізнесу. Така політика повинна спрямовуватись не тільки на встановлення обов'язкових (закріплені на законодавчому рівні) вимог щодо впровадження соціальної відповідальності бізнесу, але й на створення сприятливих умов для її розвитку на добровільних засадах.

3. Оцінено та проаналізовано динаміку показників, які характеризують рівень розвитку окремих складових соціальної відповідальності бізнесу в Україні загалом та за окремими видами економічної діяльності. За результатами проведеного аналізу встановлено, що впродовж 2015-2021 рр. стан соціальної відповідальності (екологічної та у сфері соціально-трудових відносин) значної частини українських підприємств, установ та організацій здебільшого був незадовільним. Спостерігалась негативна динаміка поступового зменшення проявів соціальної відповідальності, яка суттєво підсилилась з початком війни. У цей час досить значна частка українських суб'єктів господарювання в силу об'єктивних обставин втратила можливість як забезпечити гідний рівень оплати праці, так і зберегти чисельність працівників на довоєнному рівні. На даний час українські компанії поступово адаптуються до нових умов, проявляючи соціальну відповідальність за наступними напрямками: вирішення питань безпеки, як для власного персоналу, так і для інших осіб, які цього потребують; підтримка економіки та армії (участь у благодійних проєктах, що мають на меті підтримку постраждалих від бойових дій, допомогу збройним силам, відновлення зруйнованих об'єктів); розвиток корпоративного волонтерства.

4. Визначено найважливіші напрями впровадження в Україні політики соціальної відповідальності бізнесу на державному рівні (удосконалення

нормативно-правої бази з питань соціальної відповідальності бізнесу; організаційно-методична та економічна підтримка бізнеса, який впроваджує політику соціальної відповідальності; формування у підприємців і суспільства розуміння важливості поширення напрямів соціальної відповідальності бізнесу) та на рівні суб'єктів господарювання (орієнтація на впровадження міжнародного досвіду та найкращих практик з соціальної відповідальності бізнесу; забезпечення максимальної відкритості та прозорості власної діяльності; формування стратегій соціальної відповідальності з урахуванням інтересів усіх стейкхолдерів та наявного ресурсного забезпечення щодо її реалізації; оцінювання та моніторинг показників соціальної відповідальності).

Доведено, що в умовах війни стратегія соціальної відповідальності суб'єктів господарювання повинна спрямовуватись на підтримку Збройних Сил України, своїх співробітників та соціально незахищених верств населення (переселенців), а також на відновлення роботи (якщо дозволяє ситуація). Важливо пов'язувати стратегію соціальної відповідальності з відновленням України на засадах сталого розвитку.

5. Запропоновано механізм впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності підприємства, який розглядається як процес обґрунтування стратегії соціальної відповідальності та забезпечення її реалізації в економічному (шляхом цілеспрямованого фінансування) та організаційному (завдяки створенню спеціального структурного підрозділу з впровадження стратегії соціальної відповідальності) аспектах.

6. Запропоновано методичний підхід до комплексного оцінюванні рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин на галузевому рівні, який дозволяє ідентифікувати рівень розвитку та виявити основні тенденції щодо його змінення, групувати види економічної діяльності за рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудових відносин. Результати такого аналізу є підставою для впровадження заходів (у тому числі і на державному рівні) щодо посилення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання у сфері соціально-трудових відносин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА:

Гітис Т. П., Курішко К. А., Яковенко Ю. Р. Ідентифікація стану оплати праці та можливості розвитку гідної оплати праці у промислової галузі України. *Економічний Вісник Донбасу*. 2023. № 2 (72).

АНОТАЦІЯ

Яковенко Юлія Русланівна. Організаційно-економічний механізм забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу на вітчизняних підприємствах. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти - магістра за спеціальністю 051 Економіка. – Донбаська державна машинобудівна академія МОН України, Краматорськ – Тернопіль, 2023.

Об'єкт дослідження – процес формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу.

Предмет дослідження – теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення соціально відповідального ведення бізнесу в Україні.

В першому розділі розглянуто зміст поняття «соціальна відповідальність бізнесу», її види та напрями реалізації, сформульовано узагальнене визначення соціальної відповідальності суб'єкта господарювання; досліджено особливості процесу формування та розвитку соціальної відповідальності бізнесу, встановлено значимість державної політики регулювання та просування соціальної відповідальності для забезпечення цього процесу.

У другому розділі проаналізовано динаміку показників, які характеризують рівень розвитку окремих складових соціальної відповідальності бізнесу в Україні загалом та за окремими видами економічної діяльності; оцінено стан та особливості прояву соціальної відповідальності бізнесу в умовах війни; виявлено позитивні та негативні тенденції у розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні.

В третьому розділі визначено основні напрями впровадження політики соціальної відповідальності бізнесу в Україні; сформовано механізм впровадження та організаційно-економічного забезпечення соціальної відповідальності підприємства, який розглядається як процес обґрунтування стратегії соціальної відповідальності та забезпечення її реалізації в економічному (шляхом цілеспрямованого фінансування) та організаційному (завдяки створенню спеціального структурного підрозділу з впровадження стратегії соціальної відповідальності) аспектах; запропоновано методичний підхід до комплексного оцінюванні рівня розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин на галузевому рівні, який дозволяє ідентифікувати рівень розвитку та виявляти основні тенденції щодо його змінення, групувати види економічної діяльності за рівнем розвитку соціальної відповідальності у сфері соціально-трудова відносин.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, суб'єкт господарювання, вид економічної діяльності, розвиток, механізм, ідентифікація

ANNOTATION

Yakovenko Yulia Ruslanivna. Organizational and economic mechanism for ensuring socially responsible business conduct at domestic enterprises. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualifying work for a higher education degree - master's degree in specialty 051 Economics. – Donbas State Machine-Building Academy of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk – Ternopil, 2023.

The object of research – the process of formation and development of social responsibility of business.

The subject of research – theoretical and methodological provisions and practical recommendations for improving the organizational and economic mechanism for ensuring socially responsible business in Ukraine.

The first section considers the content of the concept of "social responsibility of business", its types and areas of implementation, and formulates a generalized definition of social responsibility of a business entity; the peculiarities of the process of formation and development of social responsibility of business are investigated, the importance of the state policy of regulation and promotion of social responsibility for ensuring this process is established.

The second section analyzes the dynamics of indicators characterizing the level of development of certain components of social responsibility of business in Ukraine in general and by certain types of economic activity; assessed the state and peculiarities of social responsibility of business in the conditions of war; identified positive and negative trends in the development of social responsibility of business in Ukraine were identified.

The third section identifies the main directions of implementation of the policy of social responsibility of business in Ukraine; formed a mechanism for implementation and organizational and economic support of social responsibility of an enterprise is formed, which is considered as a process of substantiation of the social responsibility strategy and ensuring its implementation in the economic (through targeted financing) and organizational (through the creation of a special structural unit for the implementation of the social responsibility strategy) aspects; proposed a methodological approach to a comprehensive assessment of the level of development of social responsibility in the field of social and labor relations at the sectoral level is proposed, which allows identifying the level of development and identifying the main trends in its change, grouping types of economic activity by the level of development of social responsibility in the field of social and labor relations.

Keywords: *social responsibility of business, business entity, type of economic activity, development, mechanism, identification*